

var ikke muligt for den centrale politiske ledelse at trænge igennem fagfolkenes og de lokale traditioners hindringer. Da kongen i 1743 arbejdede for at øge tilgangen fra Slesvig til Københavns universitet og spurgte, om uddannelsesforholdene kunne indrettes ens i Danmark-Norge og hertugdømmerne, svarede chefen for Tyske Kancelli, J.S. Schulin, afvisende: Forskellen mellem de danske og tyske provinser måtte ingenlunde negligeres.¹⁰ Derefter blev sagen henlagt.

Det havde været ønskeligt, om dette forløb var analyseret nærmere. Inddragelse af den nyere litteratur om lægestandens professionalisering og statens forhold til medicinaladministrationen ville have gjort det lettere at forklare det devierende forløb.¹¹ Set i bredere perspektiv var den påviste udvikling måske ikke så overraskende. Gradvist fik de universitetsuddannede læger monopol, og de alternative behandlere blev udmånøvreret. Lægerne fik egne faglige organer, egne foreninger og tidskrifter, og der begyndte en kamp mod fremmede og mod en for stor tilgang til faget, idet det ville svække standens én gang etablerede indtægter. Standen ville beskytte sine faglige og økonomiske interesser. Denne professionalisering var sikkert ligesom bureaukratiets vækst med til at sætte skranker for den politiske ledelse.

Kritiske bemærkninger har været i overtal i det foregående. Det skal dog ikke skjule, at Brix har tegnet et interessant billede af lægestandens udvikling i forhold til de formelle rammer. Gennem den omhyggelige og tidkrævende analyse af tusindvis af data om i alt 1012 læger har han påvist, at udviklingen ikke kan beskrives alene ud fra lovgivningens krav. Virkeligheden var en anden, og den var forskellig nord og syd for Kongeåen. Hans bog er ikke blot et bidrag til en akademikergruppes historie. Den er en lille brik af Danmarks historie.

Lars N. Henningsen

SIGURD RAMBUSCH: Jakob Scavenius. En moderne politiker i det gamle Højre. Skrifter udgivet af Jyske Selskab for Historie, nr. 45, Universitetsforlaget i Aarhus 1988. 297 s., 244 kr.

Jacob Scavenius' politiske karriere strakte sig over næsten et halvt århundrede. Han begyndte som en ung politiker, der gradvis placerede

¹⁰ Birgit Løgstrup: Københavns Universitet 1732-1788, i: Svend Ellehøj, Leif Grane, Kai Hørby (red.): Københavns Universitet 1479-1979, bind I, 1991 s. 430.

¹¹ Se bl.a. Gerda Bonderup i Historisk Tidsskrift 1992, s. 29-65.

sig i det nye partisystem 1865-80, fortsatte som kultusminister 1880-91, og sluttede som uroligt hovede i Højre omtrent til sin død i 1915. Scavenius havde også andre gøremål; han havde arvet nogle godser, han var samtidig iværksætter på flere områder, men hans beskedne forretningssans og store privatforbrug reducerede efterhånden en meget betydelig formue.

Sigurd Ramsbusch har sat sig som mål at beskrive en moderne politiker, der havde betydning for forfatningskampens historie, og han kan bygge på sin omfattende viden om perioden, på et meget stort kildemateriale, og på hele den foreliggende litteratur, herunder sine egne tidligere studier i Scavenius.

Det er der kommet en interessant biografi ud af, som føjer sig smukt til rækken af bøger om tidens profiler, fra de senere år bl.a. Kristian Hvidts om Edvard Brandes og Troels Finks værk om Estruptiden. Scavenius-bogen er meget bredt anlagt og tegner et detaljeret billede ikke blot af Scavenius som politiker og minister, men også af hans økonomiske forhold, levevis m.v. Og overalt meddeles et væld af oplysninger om tidens institutioner, personer og tanker, således fex. om alle sider af uddannelsessystemet, arkiv- og teaterforhold, kirken, Højres organisatoriske opbygning, og om valgforhold og det politiske spil inden for og mellem partierne. Tiden er jo interessant som en politisk, økonomisk, social og kulturel brydningstid, hvor en række stadigt virkende institutioner grundlægges.

Scavenius' ungdom var præget af 1864, hvor han deltog som soldat, og hans stærke engagement i forsvarssagen var en af grundene til, at han omsider kom med i den gradvise dannelse af Højre, selv om han oprindeligt ikke stod langt fra venstrefolkene og i opposition til de nationalliberale. Han var liberal i økonomiske spørgsmål og med hensyn til frihedsrettigheder, europæisk i kulturel holdning, men han var udisciplineret og uforsigtig i sine udtalelser, så køligere hoveder som Estrup så skeptisk på ham. I et par tilfælde var han dog på tale som minister.

I sin ministertid skulle han dels passe sit omfattende kirke-, undervisnings- og kulturministerium, dels deltog han i den almindelige politiske debat om provisorier og befæstning. Forf. vægter det første, mens der ikke føjes meget nyt til analysen af den overordnede politik i forhold til Finks tolkning af Estrup-regeringens mål og strategi. Til gengæld dokumenteres det udførligt, hvor vanskeligt det var for Scavenius af forene sin egen relative liberalitet med hensynet til regering, parti og opinion, og hvor svært det var at være fagminister i en periode, hvor Venstre-folketingsflertallet førte visnepolitik og vanskeliggjorde praktiske reformer. Men Scavenius' situation blev måske heller ikke lettere, når

han fremsatte moderate, konkrete forslag og samtidig med alle til rådighed stående midler straffede politiske modstandere, der var ansat under hans område, og når han ikke holdt sig tilbage i den polariserede politiske debat.

Da Højre i 1891 lod Scavenius falde – dels efter skandaler og injuriesager, dels som led i tilnærmelsen til Venstres forhandlingsvenlige del – mistede han sin sikre politiske basis og trådte skuffet ud af Folketinget. Og da han efter et længere udlandsophold søgte at vende tilbage til rigsdag og partiledelse, viste de afgørende døre sig lukkede. Hans vekslende taktik og tilnærmelser gjorde ham næppe mere til-lidvækkende, og han fik ikke de poster, han bad om.

Sigurd Rambusch er naturligt nok blevet optaget af en spændende og mangesidet person, og han lægger også op til at skildre en mand, der kunne være repræsentativ for en vigtig bevægelse i tiden og derfor et oplagt offer for en biografi. Men trods sine mange kvaliteter, overbeviser bogen ikke helt. De mange detaljer, præsenteret i talrige små afsnit, giver mange facetter, men ikke et helt klart billede. Måske er Scavenius simpelt hen for modsætningsfyldt til at bringe på en enkel formel.

Var Scavenius en moderne politiker? Vel interesserede han sig for partiets organisatoriske opbygning, for agitationen og for medierne – som han støttede økonomisk – men hans egen selvstændighed efter afgang som minister var med til at skade Højres organisation, og som praktisk organisator spillede han næppe samme rolle som Lars Dinesen. Var Scavenius pragmatisk i sit forhold til ideologierne, som forf. indledningsvis skriver? Hans »program« var vel en blanding af synspunkter med fortid og fremtid i, delvis måske taktisk præget, men også med dogmatiske indslag og med en partiskhed, som ikke alene kan forklares med hensynet til sammenholdet i Højre. Scavenius' politik kan måske især tolkes som bundet til hans egne modsætningsfyldte holdninger, og næppe særlig reflekteret. Det er vel heller ikke noget typisk moderne træk, at Scavenius var utilbøjelig til at tilpasse sit privatliv, der var så vidtløftigt, at det ødelagde hans slagkraft som moralens vogter i Kultusministeriet og tilintetgjorde hans ambitioner om at blive leder efter Estrup. Snarere end at være en moderne politiker passer Scavenius på disse punkter til billedet af den uafhængige godsejerpolitiker i enkeltmandsvalgkredsen, der gerne ser et parti bag sig, men nødig vil indordne sig.

Man kan måske også tillade sig at spørge, hvor betydningsfuld Scavenius var. Om hans position i regeringen siges faktisk ikke særlig meget nyt (s. 112-16). Han stod ikke sin fætter, Estrup, nær, og var vel også af den grund sekundær i forhold til Estrup og Nellesmann, måske endda til Ingerslev og Bahnson. I forsvarspolitikken, hvor Scavenius

opfattes som en drivende kraft, føjer biografien lidet til Sjøqvists, Henning Niensens og Finks tidligere behandlinger.

Når Rambusch fremhæver de elementer, der peger frem mod dannelsen af Det konservative Folkeparti i 1915 – hvor Scavenius's protegé Asger Karstensen spillede en rolle – er det givetvis rigtigt på nogle områder, men det bør nok understreges, at Scavenius' initiativer efter 1894 delvis synes at hænge sammen med personlig frustration og ambition, og at han jo efterhånden blev taget mindre alvorligt af partifæller, vælgere og af de politiske modstandere, som det måtte blive et af de konservatives mål at søge samarbejde med efter systemskiftet.

Ovenstående gør naturligvis ikke Scavenius til en uinteressant person, men det medfører, at man især læser biografien, fordi den så omhyggeligt dokumenterer de sider af hans virke, der var mindre storpolitiske. Man savner derimod en sammenfattende diskussion af betingelserne for Scavenius rolle og indflydelse, også selv om mange bidrag hertil findes i baggrundsbeskrivelserne på de enkelte felter. Omkostningen ved at læseren er bragt så tæt på en mangesidet persons gøremål er i nogen grad overblikket og den skarpe synsvinkel, der kan gøre biografien virkelig indsigtsskabende i forhold til tidens politik. Som totalportræt af en personlighed og som bidrag til forståelsen af administrationshistorie og meget andet er bogen imidlertid vellykket.

Carsten Due-Nielsen

BENTE ROSENBECK: *Kvindekøn*. Gyldendal 1987, og *Kroppens politik. Om køn, kultur og videnskab*. Museum Tusculanum 1992.

»Når jeg anvender et ord«, sagde Klumpe-Dumpe temmelig hånligt, »så betyder det lige netop, hvad jeg vil have, det skal betyde – hverken mere eller mindre«.

»Men spørgsmålet er«, sagde Alice, »om du kan få ordene til at betyde vidt forskellige ting«.

»Spørgsmålet er«, sagde Klumpe-Dumpe, »hvem det er, der bestemmer – det er det, der er det afgørende«.¹

Med disse replikkene innleder præsens det siste av arbeidene som utgjør disputatsgrunnlaget. Hun uttrykker her i konsentrat det hovedproblem

¹ *Kroppens politik. Om køn, kultur og videnskab*, Museum Tusculanums forlag, København 1992.